॥अथ राक्षसकाव्यप्रारंभः॥

॥श्रीगणेशायनमः॥ अलंबेजगदालंबेहेरंबचरणांबुजं॥सुध्यानियद्रज
स्परात्सिद्धः प्रसक्तुवार्द्धयः॥१॥कश्चिद्दूनबहुनविरहेचेन्नयक्षोवरया
वनात्मवदनांवनितांवनाद्रौ॥तर्वयरिपदमुद्दिश्यसमुष्टितरवेनागामि
मांमदकलःसकलंबबंधे॥१॥ ॥कश्चिदिति॥कश्चिद्दनिर्दिष्टनामा
नापुरुषः वनितास्त्रीप्रतिइमांत्रसक्षांत्रकलासमस्तांगावाचंबबंधे
त्रवीदित्यर्थः॥ किंभूतः नाधनंकाननंविरहेचरन्भ्रमन्॥किंभूतधन॥
बहुवन॥बहूनिवनानिउदकानियस्मिन्ततद्बहूदकमित्यर्थः॥पुनः
किंविधःनावयस्थः नयसितारूढयतिष्ठतीतिवयस्थोयुवेत्यर्थः॥पुनःकिं
विधःनामदकलःमदेनकलःहर्षविभ्रमयुक्तः॥किंकृत्वा॥तरवोवृक्षास्ते
षांमरिरग्निस्तंवरिस्तंवरिररिरदंकृतंमदंदातीतिमेघास्तमुद्दिश्यदृ

ष्ट्वा॥किंविधं॥खेदकरंसमुष्टितमुत्पन्नं॥किंविधांवनितां॥वश्यामधी
नां॥पुनःकिंविधांवनितां॥वनात्मवदनां॥वनंपानीयंतदात्मायस्याःसा
वनात्माचंद्रः॥क्षीरादमर्थेनात्मेतः॥तेनतुल्यवदनायस्याःसातां॥वनेस
लिलकाननेदृस्मरः॥पुनःकिंविधां॥वनाद्रौवनेनमेघपानीयेनार्द्रांश्री
द्रोलवामित्यर्थः॥२॥ ॥पश्यादलदगिरितटेषुकुमाटसाकान्भू
देवराजरिपुरत्नुसमावधूतान्॥वैश्वानरारिजरिपुघरारापिभूते
दृकूश्रोत्रवत्रुषिरुयासितपुष्यरोपान्॥२॥ ॥पश्येति॥किमुवाचे
साहेहिअलदकूपमवदनागिरितटेषुकुमाटसाकान्कुसितामाता
श्रंबायेषांतेकुमातरःतैःसमानाश्रकानामयेषांतान्॥कदंबान्नित्य
र्थः॥तंपश्यावलोकय॥आख्याहिश्रपिधानंवनामधेयंचनामे

Digitized with financial assistance from the Government of Maharashtra on 11 June, 2017

चेत्यमरः॥ किंभूतान्कुमारसाहान्कुत्सितदेवानरिपुत्रानुसमावधूतान्॥भू
देवाः ब्राह्मणास्तेषांरोतासोमस्तस्यरिपुर्मेघः आच्छादकत्वात्तस्यत्रातु
र्वपुः विस्तारकत्वेननावधूतान्कंपितानित्यर्थः॥पुनः किंभूतान्॥दृक्
श्रोत्रघ्राणतृप्तिः उपासितापुष्पशोभान्॥दृशाविवश्रोत्रेकर्णौयेषांतेदृ
क्श्रोत्रास्तेषांतृप्तिरुपासितापुष्पशोभायैस्तान्॥भृंगूराबर्हिणोबर्हिनीलकंठोमुरज
गभुगिसमरः॥तैरुपासिताःसेविताःपुष्पशोभायैषांतान्॥किंविधेः
दृक्श्रोत्रघ्राणतृप्तिः वैश्वानरारिजरिपुघनाराग्निभूतेः॥वैश्वानरोग्निस्त
स्यरिपुरुदकंतज्जाताः मत्स्यास्तेषांरिपुः केबर्वतः स्वर्गकोभनाभमस्य
स्तहंतीतिवैश्वानरारिजरिपुघः कामस्तस्यघनाबाणाः तैरपिभूतास्त्रा
ताः॥२॥ ॥पश्यादिसारसदृशीपिरसृपिरद्रिराश्लवयत्समरगुप्त्य

॥२॥

॥२॥

रणीमहीघ्नः॥अब्दःसितापिरसितःशबलंखगापिरद्रिर्वाजैःसितै
रविघातिवनंपृथुबुद्नैः॥३॥ ॥पश्यादिरिति॥हेवनिते॥अमरगु
पूअमराःदेवास्तान्गोपायतीतिअमरगुपूद्रुः अम्बुपिरद्रिस्तोये
धरणीमाश्लाघयतिसिंचति॥सपश्य॥किंभूतापिरद्रिः अद्रिसार
सदृशीपिः पर्वतसारतुल्याप्तिः॥किंभूतात्अमरगुपू॥अहिघ्नः॥
अहिर्वृत्रासुरस्तंहतीतिसः॥अहिर्वृत्रासुरसर्पइतिविश्वः॥अपः द
तीयशब्दः मेघः विघातिः॥अब्दः सवरस्तेमेघइतिविश्वः॥किंभूतः
अब्दः सितापिश्वेतापिरखगापिः खेमाकाशंगच्छतीतिखगाः बलो
दकतापिः असितः शबलितः अत्रोत्प्रेक्षते॥सितैः वाजैः वाजिजाता
नितैः शबलंशबलीकृतंवनमिवकिंविधैः वाजैः प्रबुद्नैः विकसितैः॥
३॥ ॥गोषंघृतंसुघृतवद्विरसिपिरग्र्यंगोपिः समुद्रयतिबहुधा

हिमघ्नः॥वद्दूव्यंबरगतंग्रिरिविजात्मसंस्थंविस्पंदमानमभिवर्द्धयतीहगो
जान्॥४॥ ॥गोष्ठमिति॥ततगव्यंगोषुपावरन्नेषुपवंगव्यंघृतंनीरद्
॥३॥ हभूमीगोजान्गविजाताःगोजातान्तृणादीन्अभिवर्द्धयतिवर्द्धापयति
तीत्यर्थः॥किंभूतंगव्यं॥अवरआकोशंतत्रगतंविद्यमानमंबरगतं॥पु०॥
किंभूतं॥ग्रिरिविजात्मसंस्थं॥ग्रिरिरिवबर्हिःतत्रजातूःधूमःआत्मास्व
रूपंयस्यसःग्रिरिविजात्मोमघःतस्मिन्संस्थाःस्थितिर्यस्यतत्॥संस्थाःस्थि
तोरश्मिर्नाशइतिहेमः॥पुनःकिंविधं॥विस्पंदमानं॥अग्निस्तुवत्॥त
त्किं॥यद्गोषुंगोषुरन्नेषुजातंनीरं॥बहुधाहिमघ्नः॥हिमहंतीतिहि ॥३॥
मघ्नः॥स्वयंसःसमुद्भवतियसते॥तदुक्तंरघुवंशप्रथमसर्गे॥सत्स्व
गुणमुत्सृष्टुमादृताहरसंरविरितिमहाकविप्रयोगात्॥केःअग्निः
गोभिःकिरणैः॥स्वर्गेषुपशुवाग्वज्रदृज्ञेत्रघृष्पिभृज्जले॥लक्ष्यद

ष्ट्योःस्त्रियांपुंसिगौरिसमरः॥किंभूतैःसुघृतवद्भिःसुष्ठुघृतंपानीयंव
द्भिः॥तामरसंघृतमर्णश्चेतिहेमः॥किंभूतंघृतं॥अग्र्यं॥अग्ये
पवमग्र्यं॥श्रेष्ठमुत्तममितिसर्वः॥४॥ ॥अम्बुद्वलान्निपद्कुघन
ज ४ जात्मवल्कावार्क्षस्वरक्तनिषंगागेंदोःसमोरू॥सीरीध्वजप्रसवतुल्य
विषाल्हादसोन्नासंगतभ्रमुदितप्रसमिद्ध्यवार्दं॥५॥ ॥अथसोस्त्री
भ्रमुदितोहृष्टवभूवेतिसर्वः॥किंकृत्वा॥वार्दंप्रसमिद्ध्य॥वाःनीरंदा
तीतिवार्दंमेघंसममिद्ध्यावलोक्य॥किंभूतासा॥न्नापुरुषेणसंगतायू
क्ता॥पुनःकिंविधा॥अम्बुद्वलान्निपद्कु॥अंराहतीतिम्रात्र पृ८
अंबुदूपमंतस्यपलाशंपत्रं॥पत्रंपलाशंछदनपर्णंछदःपुमानिसमरः॥
तदात्मायस्यासोदृष्टीयस्यासातथोक्ता॥पुनःकिंविधा॥घनजात्मवल्का

घनाज्जीमूताज्जातंघनजनीरं॥घनजीमूतमुदिरजलमुग्धुमूयोनय
इत्यमरः॥तदात्मायस्यासौघनजात्मावद्दुग्धादिमथ्नातीघ्नन्॥तत्
तुल्यवदनयस्यासा॥पुनः किंविधा॥वार्चस्वरा॥वार्चःस्याद्धसमधुयो
रितिविश्वः॥वार्चःस्वरःतस्यस्वरणतुल्यःस्वरायस्यासा॥एकस्वरस्येत्य
पः॥पुनः किंविधा॥उच्छखलान्यायेनपारिप्लवगा॥इक्षाहरंती॥इक्षास्त ॥८॥
बरम्बपीइत्यमरः॥तिनानिम्नतुल्यगच्छतीतिइक्षानिम्नगा॥पुनः किं॥
गजराःसमरः॥गजोहस्तीतस्यदोःकरःशुण्डासदृशः॥भुजबाहूश्वि
ष्टोरिसमरः॥तिनसमोऽस्यस्यासा॥सादृश्ये क्लीवपुमान्सूरि
समः॥पुनः किं॥सीरिध्वजप्रसवतुल्यविषाह्लादा॥सिरलंत
दस्यास्तितिसीवरीवलपद्॥सीरोकिंल्लयोःपुंसिइत्यमरः॥तस्य
ध्वजस्तालदुमस्तस्यप्रसवोफलंताभ्यांतुल्योविषपानियस्यासीरप

पःसापरात्राह्लानामयस्यतद्विषाह्लंदक्षरंतदतस्तोविषाह्लादोय
योधरोकुचोसीरिध्वजप्रसवतुल्यौविषाह्लादौयस्यासा॥तालफलवदु
न्नतरतनीसर्थः॥तालोकोमुसलीहरिलासमरः॥स्याद्दुसतिफलेषु
ध्येप्रसवोगर्भमोचनेरसमरः॥विषंतुगरलंतोयेसमरः॥५॥छी॥
स्यंतिति॥ ॥असावुस्त्रावरःश्रमःप्रमुदितस्तुष्टःसन्त्रतिमानदीतिप्र
ति ॥सूर्यांशुनामपतिरुन्नतदुसगामिवाग्नामक्षिःपरिव ॥
॥तोविषनामदक्षिः॥उस्त्रावरःप्रमुदितःमतिमान्दीति॥
॥गर्जतमिवेक्षणादितोच्चयतुल्यरूपं॥६॥ ॥७॥
स्यर्दुयात्प्रसर्थेनदति॥किंसत्वा॥ईक्षणादितोच्चयतुल्यरूपं॥ईक्ष
णानांवेहितंश्रंजनकज्जलंतस्योच्चयोधेवयायस्मिन्सः॥पर्वतसतिन
तुल्यरूपं॥दृश्यस्यसःमेघःस्तनस्तंगर्जतं॥वीक्ष्यतिन्निषःदृष्ट्वा॥ज्ञात्वा

यमानंदृष्टेत्यर्थः॥ किंभूतः वृषः स्वर्यस्युनामपतिः॥ स्वर्यः व्याहियस्व
स्यावोस्वमयः वेषानामगोनाद्वः तस्यपतिः गोपतिरित्यर्थः॥ पुनः
किंविधः॥ उन्नतदृत्तगामी॥ पुनः किंविधः॥ वानामभिः परिष्कृतः॥ वाक्
शब्देनगोनाद्वउच्यते॥ वागितिगोरितिनामतेनतुल्यंनामयासातः वा
॥५॥ नामनः गावधेनवइत्यर्थः॥ ताभिः परिष्कृतः वेष्टितइत्यर्थः॥ किंभूताभिः
गोभिः विषनामदाभिः विषमितिपयइतिदुग्धमित्यर्थः॥ नामयस्यतत
दुग्धंददातीतिताभिः क्षीरदाभिरित्यर्थः॥ ॥ एनंपयोदपतिरत्नमि
तंपयोदंवस्यसंतिवष्ठमतिः प्रतिगर्जतीव॥ जित्वावनिवनतमहाक्षि
शिरोरुहाभ्यांसंप्रतिस्पर्धतामृतधैरभिषिच्यमानः॥७॥ एनमि
ति॥ हवनरुहाक्षिवनंमीरतत्रारतीतिवनरुहंकमलंतद्वदक्षिणी
यस्याःसंबोधनं॥ जहलंमीरवनंसखमितिविश्वः॥ पयोदात्तिः पयः ॥५॥

क्षीरंपयः क्षीरपयोबुचेयमरः॥ तद्ददतीतिपयोदाः गावस्तासांपतिः
वृषः प्रतिगर्जति॥ किंकृत्वा॥ शिरसिरुहस्तस्तोशिरोरुहैश्चंगोताभ्याम
वनिष्ठ्वीं॥ स्मश्रुनिर्मर्दिनामदीत्यमरः॥ स्पर्धित्वा॥ पुनः किंकृत्वा॥
एनमुन्नमितं॥ अस्तपयोदंमेघंदृष्ट्वा॥ किंविधंपयोदं॥ वस्थ आकाश
स्थं॥ किंभूतः वृषः भूतलगतः भूतलस्थः॥ पुनः किंभूतः॥ अमृतधा
रैरभिषिच्यमानः॥ अमृतंकंधरंतीतिपयः कीलालमस्तजीवनंभुव
नंवनमित्यमरः॥ तैर्मेघैरभिषिच्यमानः॥ पुनः किंविधः संप्रतिस्प
र्धितः सम्यक्प्रास्पितः प्रयाणाप्तिरुमुखइत्यर्थः॥७॥ ॥ स्रोताजवि
क्षतजभृधरधातुरूपाः स्वस्थाः पयोजदलदृक्शुचिशुक्रमासा॥ मा
मार्नमस्यनमसोरतिसंपदंतस्तोन्नं विषंविषधराधरणिं निर्यंति॥८॥
स्रोतइति॥ सापयोदजलदृक्पद्मपलाशनेत्रेविषधराः मेघाः तोन्नंवि

॥६॥

DR BHAU DAJI MEMORIAL

षंपानिसंपरिनिर्वपंतिप्रक्षिपंतीत्यर्थः॥ पातयंतीत्यर्थः॥ किंविधाःमे
घाः॥स्त्रोतोजविक्षतजभूधरधातुरूपाःस्त्रोतोजंकांचनविक्षताज्ञा
तंविक्षतजंरुधिरं॥रत्नक्षतजराशिपातुमिसमरः॥भूधराःपर्वतास्ते
षांधातवःसुवर्णरूप्यादयःतैःतुल्यरूपंयेषांते॥पुनःकिंविधाः॥ख
स्थाःआकाशस्थाः॥नभोतरिक्षंगगनंतसुवर्त्मखमिसमरः॥
शुचिशुक्लमासे॥शुचिश्चशुक्लोमासश्चशुचिशुक्लमासोतयोस्स
मूहारः॥ज्येष्ठशुक्लशुचिदलयमाभाढइत्यमरः॥अनाढज्येष्ठमा
से॥नभस्यनभस्योभाद्रपदश्रावणनभोमासौश्रावणस्कस्या
न्नभाःश्रावणिकश्चसदृशमसः॥स्वनितस्यःप्रोष्ठपदभद्रपाद्रप
दाःसमाइसमरः॥अतिसंपततःवर्षतः॥८॥ ॥स्वयंनिपक्ष
ध्वजसंभवानांश्रुत्वानिनादंगिरिगह्वरस्थः॥तमारिवंविधारी

विरौतिकांतेपवनाशनाशः॥इत्यं॥ ॥स्वयंनीति॥ ॥हेकांतेपवनाश
नाशःपवनंवायुंश्रयतीतिपवनाशःसर्पःतस्यनाशोयस्मात्सःएवंवि
धःमयूरःविरौतिनदति॥किंकृत्वा॥स्वयंनिपक्षध्वजसंभवानांनि
नादंश्रुत्वा॥स्वस्याग्नेःस्वोत्तातावग्निवित्तयारितिहेमः॥योनिःका
रणंभवतीतिस्वयंनिपक्षोग्निरस्यध्वजःक्रमःसःसंभवोयेषांतेस
भवाःमेघातेषांनिनादंशब्दंश्रुत्वाआकर्ण्य॥मेघनिनादनिर्घोनिर्घो ८६
नस्तनाइत्यमरः॥तदुक्तंमेघंदूते॥धूमज्योतिःसलिलमरुतां
संन्निपातःक्वमेघइति॥किंभूतः मयूरः॥गिरिगह्वरस्थः॥गिरिःप
र्वतस्यगह्वरंकंधरा॥कंधरागह्वरदरीत्यमरः॥तत्रतिष्ठतीतिस्थः॥पु
नःकिंभूतः॥तमारिबिंबप्रतिबिंबधारी॥तमसांधकास्यारिश्चंद्रस्त
न्नाम्नःकृत्वातस्यबिंबमंडलंतस्यप्रतिबिंबप्रतिमानमेवकरंधरती

ति॥ समोचंद्रकमेचकाविषमरः॥ चंद्रकधरिरित्यर्थः॥ (४)॥ ॥गोष्टस्थवृंदु
भवपुः प्रतिराजतेसौत्यस्यद्विदसभुजगोत्तमश्चत्रुगोः॥गुर्वीधराप्तमचिरा
छितमांबरंखदच्छुहिता प्रमुदितोहिमहाक्रयामः॥१०॥ ॥गोष्टमि
॥ ७॥ त्रि॥ असोसत्यद्विदास्यभुजगोत्तमश्चत्रुगोपाः सत्यश्चाः वाजिवाल
वंगधवत्यसधवसत्यश्चमरः॥ अद्रयोपर्वताः दैत्याः असुराः भुजगो
त्तमाः सर्पश्रेष्ठाः तेषांशत्रुरिंद्रस्तंगोपायतीति॥ इंद्रगोपरित्यर्थः॥
इंद्रगोपज्योतिर्भालितधाकीटभेपिस्मृतइत्यमरः॥ प्रतिराजतेतरां
वते॥ किंविधः गोष्टः गविभुमोतिष्ठतीतिगोष्ठः दिग्दृष्टिधितिः स्व
र्गविज्ञवाग्वाणवारिषु॥ भुमौपशौचगोष्ठेविद्वद्दर्शनसुस्मृतइ ॥ ७॥
तिविश्वः॥ पुनः किंविधः कुंकुमावपुः कुंकुमवद्रक्तंसूर्यस्यसः रक्तवर्णो
इत्यर्थः॥ अन्यच्च॥ हिंकांते॥ अहिता अहिः सर्पस्तंतीतिअहिहा

मयूरः सर्पवैत्रासुरेत्यहिरितिवैजयंती॥ ॥ अमुदितः सन्हृष्टसन्प्रन्स
ति॥ किंभूतः मयूरः हिमहाक्रयानः हिंतंतीतिमहाग्निस्तन्निवारक
त्वात्तस्य क्रयानामयस्यसः स्त्रीत्यर्थः॥ किंकृत्वा॥ अंबरमाकान्तमा
श्रयत्वनयस्यास्तीतिआंबरः मेघः तमाकांक्षंदृष्ट्वा॥ मेघंविलोक्य
मयूरानृत्यतीतिमसिद्धिः॥ किंविधंमेघं॥ उर्वीधरः पर्वतस्तद्वदाभा
यस्यसः श्याममित्यर्थः॥ ९०॥ ॥ क्ष्मांबरः क्षरतितोयमसावज
स्रमन्यविमोरणागतविर्ववसराजो॥ अन्येत्वमीहिरदंदहनिभाः
क्षरंतः प्रच्छादयंत्यमरसिंधुविमानमार्गा॥९९॥ ॥क्ष्मांबरइति॥
असौक्ष्मांबरः मेघः अजस्रंनिरंतरंतोयंउदकंक्षरतिवर्षति॥
वासमुच्चयेत॥ वास्याद्विकल्पेपमयरिवार्धेचसमुच्चयेरभसमरः॥
नरपेमन्यविमोमिघोरणागतोसयामवर्तमानोरणानागजानां

राजाविवलस्येतरतिद्वेषः॥इभः स्तंबेरमः यद्वीमातंगः पालुसिंधुरइस
मरः॥तुरंतिपुनः अन्येअमीहिरदरदनिकाः गजकुलसदृशाः क्षरतः
स्रवंतः मेघाः अरमरसिद्धविमानमार्गअमरादेवाः अमरानिर्ज
रादेवाइत्यमरः॥सिद्धाः विद्याधरादयः किंचिच्चागुह्यकः सिद्धोपदृतो ॥८॥
मिदेवयोनयइत्यमरः॥तेषांविमानानिदेवयानानि॥तेषांमार्गमा
काशंअच्छादयंतीत्यर्थः॥दिवयानंविमानोस्त्रीत्यमरः॥दिवया
नमितिकश्चित्पाठः॥११॥ ॥वादाः खगाः क्षितिधरागमनश्रका
शानिमीषरासतुरंगसमानघोषाः॥वाय्वीरितास्वमवतःसवनंक्ष ॥८॥
रंतीवार्भिः क्षितिंधरतधरापरिनिर्वपंति॥१२॥ ॥वादाइति॥घ
तधराः घृतंयानियंधरंतीतिमेघाः वार्भिरित्तोयेः अपुः स्त्रीभ
म्निवावारिसलिलंकमलंजलमित्यमरः॥क्षितिंधरिनिर्वपंतिनि

वृत्तिंजनयंतीत्यर्थः॥किंविधाघ्तधराः वादाः वाद्यंतीतिवादाः
नीरदाइत्यर्थः॥पुनः किंविधाः खगाः खे ऽकेन्गछंतीतिखगाः
शेमगाइत्यर्थः॥पुनः किंविधाः क्षितिधरापर्वतागमनकालस
दृशाकृतयइत्यर्थः॥पुनः किंविधाः॥निभाषरासपतुरंगसमान
घोषाः॥निभाःयस्यचक्रंधरइंद्रोहस्तौ॥चक्रंधराभृधिर्नभो
दृइत्यमरः॥रासभः गर्दभः चक्रीवतारासभाश्ववृलेयागर्दभाख
राइत्यमरः॥तुरंगाअश्वास्तेस्तुल्याः घोषाइवशब्दायेषांतेतथोक्ताः
पुनःकिंविधाः॥वाय्वीरिताः वायुनाप्रेरिताः क्षिप्ताः॥पु०॥
खमाकाशंअवतस्यंत्यथवनंसलिलंक्षरंतः वनंसलिलकाननइ
त्यमरः॥१२॥ ॥एवंप्रपात्रानरिपुप्रसूतारिसाहमारुद्धतिष्ठ
तिसुगात्रिभुंगोजगमारिः॥यस्मात्स्वनंप्रमुदितंश्यममाद्यबालेता

लध्वजावरजस्तुत्तुरारः पतंति॥१३॥ ।हिसुगात्रि॥पुनंगमारिः॥भुजं
॥र्य॥ गमाः सर्पास्तेषामरिर्मयूरः स्वरतिर्मत्यक्षणानिर्दिश्यते॥अंघ्रिपान्न
न्घ्रिचसुतिरिसाकं॥अंघ्रिपः॥वृक्षाः तानश्नातीति अंघ्रिपान्नो
ग्निस्तस्यरिपुः पानीयतृट्हतीति अंघ्रिपावानरिपुघः अदिसस्यसु
तः॥कृणः तस्यस्थिरर्जुनइतिसकानामयस्यतत्र्यर्जुनवृक्षमारुह्य
तिष्ठति॥हबालियस्यस्वनेः बालध्वजावरजस्तुत्तुरारः तालध्वजो
बलभद्रोतस्यावरस्तुजः विष्णुस्तस्यस्तुमर्दनस्तस्यरिः बाणाः
ममपतंतिमांपिडयंतीत्यर्थः॥किंभूतस्यमेमधुमुदितस्यहृष्टस्येत्यर्थः॥ ॥र्य॥
१३॥ ।उस्त्राविषस्थलगतीविधेववार्भ्योवाज्यौहिजः स्वभिरूपी
रुविषप्रलीनः॥वातान्नः स्वश्वनः स्मरतिस्मस्थलस्थचक्षुः श्ववा
वनपयालुस्वस्त्रुनामा॥१४॥ उस्त्राविषमिति॥ वाजीहिजः कच्छ

पःहिजोथजन्मनिप्रोक्तस्तथाकमुच्यतइतिविश्वः॥उस्त्राविषंउ
स्राःगावः तासांविषंगोमयं॥विषतुगोमयनीरइतिमः॥अभिप्ल
वतेति॥किंविधः॥वार्भ्यः पानीयभ्यः स्थलगतः स्थलमुत्तीर्णः किं
विधः पुनः॥स्वपितृभीरुविषमलीनः॥स्वस्यात्मनः पितातस्यभी
रुः स्त्रीमता॥नारीभीरुर्भामिनीकामिनीचेतितत्रायधः॥तस्याः
विषंपयः दुग्धमित्यर्थः॥तेनप्रलीनः रहितइत्यर्थः॥उसेनतरनतुस्त
नपानेनेत्यर्थः॥तथैववातान्नः वातंवायुमश्नातीतिवातान्नः
सर्पः स्थलस्थस्मरतोच्चकार्यर्थेस्थलंव्याप्तइत्यर्थः॥कस्माद्दनं
पानीयंपीत्वाकिंविधः सर्पः स्वश्वायनः स्वबिलेशेतइत्यश्वायन
नः॥बिलमयइत्यर्थः॥स्वस्माद्बाकारोबिलयोरितिहेमः॥पुनः
किंविधः॥चक्षुःश्रवस्वाश्वक्षुजश्रवोवेगायस्यासौ॥नन्नवगव

नियर्थः॥ श्रवोकर्णेतिथावेगेसमरः॥ पुनः किंविधः॥ सुरशत्रुनामा
सुरशत्रुः वृत्रासुरस्तस्यनामयस्यासहितस्तथः॥१४॥ पक्षश्च॥
पक्षश्चमेधतुरगप्रतिमाष्टवर्णोविद्रुतिसमाहृयतेत्यहिच्छः॥
पोकस्तथेवचषायान्नापवेद्यवाणिः॥ शब्दंकरोतिभ्रमरांविषरा
शिमग्नः॥१५॥ ॥पक्षेति॥ अहिच्छः मयूरः वा हंसघंवदुपतो
तिलतीःनसमाहृयतेनाकरोतिहिरण्णा॥ किंविधः॥ अश्व
मेधतुरगप्रतिमः॥ अश्वमेधायदुविरूषक्तत्तुरगः विचि
त्रः तेनतुल्यो प्रतिमायस्यसः॥ पुनः किंविधः पक्षौपक्षाः य
स्यसंतीतिपक्षी॥ पुनः किंविधः॥ अष्टवर्णः अष्टोवर्णाः नी
लपीतादयोयस्यसः॥ तथैवपोकः मंडूकः॥ पोकोमंडूकवषा
भ्रन्नालुरप्लवदंदुराइत्यमरः॥ अतिभ्रमसंयन्नादंकरोति

किंविधः॥ पोकः खंडपाशपवद्यवाणिः॥ खंडिलंतत्रशेतसोखंडायाः
सर्पस्तस्यान्नायोखिलंतस्याद्यावाणियस्यसः॥ पुनः किंविधः पोकः वि
षराशिमग्नः विषपानीतस्यरात्रिनिचयस्तत्रमग्नः बद्धिरूसर्थः॥१५॥
नाविष्किरावनमुपेत्यकुमारैत्सासहमाक्रीडतेमधुकलोगणाया
संमतः॥ अन्यः खपमणिवरापमुपेत्यगोजनारामपास्तपपुः प
तिजालक्ष्मीकणीते॥१६॥ ॥ नाविष्किरेति॥ नापुरुषः आक्रीडते॥किं
कृत्वा॥ कुमारैत्सासहकदंबमित्यर्थः॥ किंविधोष्किरः पक्षीणस्तेषांव
नंकाननउपेत्यप्राप्य॥ किंविधोना॥ मधुकलः मधुनामद्येनकलः
मधुरः विराजमानइत्यर्थः॥ पुनः किंविधोनाग॥ अंगनमास्त्रियामि
संमतः युक्तः॥ अन्यः नापुरुषः स्वयंपयः पतिजालक्ष्मीकणीते

॥१९॥ दत्तेत्यर्थः॥ किंकृत्वा॥ रमयासह स्त्रियासह गविभ्रमोजातंगोजंउपेत्य
प्राप्य॥ किंविधंगोजं॥ मणिवराभंमणिषुवरा श्रेष्ठाः इंदुनीलाः तेरत्
त्याश्रयायस्यतत्॥॥१६॥ स्रुतमक्षताजवर्णनिभंनरासोविभर्त्य
स्रुनिचक्षिनासिसराक्तलाणि॥ तज्जनचापिरजसावनितावय
स्थोप्युरुरसवकिरत्यभिषिच्यमानः॥१७॥ ॥ स्रुतमिति॥
श्रसोनरःपुमान्स्रुतवस्त्रं स्रुतघृजिहवस्त्रियाप्रितिविश्वः॥बिभ
र्त्ति॥ किंभूतंस्रुतं॥ महाक्षतंतदूर्णानिभमक्षताज्जातंमहाक्षतं
स्रुधिरतस्यवैरिक्तंतेननिभंसदृशं॥ अन्यच्च॥ तज्जनापिरजसा
तेषुजातंतज्जनपदेरणुनावनितास्त्र्यप्युरुरति॥ श्रवकिरतिवि
क्षिपति॥ किंविधः॥ वयसितासक्तिप्रीतिरितिस्त्रीवेशयः॥ पुनः
किंविधाचनितयास्त्रीजासक्तयेसयः॥ श्रभिषिच्यमानः॥१७॥ ॥ १९॥

पंकेनिमग्नमिक्षवंदमदः सबारिगर्जंच्चमिक्षपरंदमिवावभाति॥
वायस्मिनामस्रातचित्रतनुः सुपर्णोयोषिद्धृतः समदपः प्रतिरोवी
ति॥१८॥ ॥ पंकेति॥ श्रदः इक्षवंदमिक्षयंदमिवावभाति॥
मीनांमत्सानांक्षयः उदकंतत्रदृतीतिमरतषांदमिवावभाति॥
किंविधं॥ मिनवंदंसवारिसादकं॥ पुनः किंविधंगर्जत्॥ किंविधमिक्ष
वंदं॥ पंकेनिमग्नं॥ श्रन्यच्च॥ पत्रनानिपर्णानिपत्राणियस्यसः सु
पर्णहमयूरः प्रतिरोरवीतिशब्दंकरोति॥ किंविधः सुपर्णश्च वायौ
त्मनामस्रातंचित्रतनुः वारिउदकं॥ श्रत्मायस्यसः एवंभूतश्चद्रक्त
स्यनामयस्यनामयं घातानिचंद्रकलानितेषांइतिनचित्रोविचित्रा
तनुः शरीरंयस्यसः पुनः विवि॥ योषिद्धृतः स्त्रियावशीकृतः श्र
तएवसमदनः सकामइत्यर्थः॥ १८॥ विस्रोहितांबरवणरिरंसुर
वसंत्रासितोहरिनाकहनिः कुहिषु॥ संलियतेतडिमांतेषिमुखा

॥१२॥

चदृष्ट्वा स्वारवंभत्तनमसोसमनुप्रविष्टः॥१९॥ ॥विस्फोटितेति॥
हरिः सिंहः व्यनोकतनिः कुटीषु व्यानोकताः दृष्टविरोधस्त
ोनि कुटीषुनि कुंजेषु रिंसुखरंतं मिथुनंवसलियंते॥ स्वयंप
नोति॥ किंभूतः हरिः विस्फोटितांबररवणगर्जन्मेघशब्दनसंत्रा
सितः भीतः व्यसोव्यक्षः पश्चात्तजितंसोदामिनीव्यकिमुस्त्री
चदृष्ट्वास्वात्बिलोक्यमहतरंस्वविलंसमनुप्रतिष्टः लंपट्येतिसमु
दायार्थः॥१९॥ ॥एतावदुन्नमघवःसुमनाःसगुत्कारत्वादिन
सहतयाप्रिययाव्यदीनः॥ युक्तचतुष्पिरनुद्विरदीनवद्वि
रारुघ्यानमघसंप्रययौस्वगेहं॥२०॥ ॥एतावदिति॥ अथ
सनंतरंसपुमान्स्वगेहंसंप्रययौ॥ विकृत्वायानमारुघ्य॥ किंह
तंयानंचतुष्पिरनुद्विः दृष्टे युक्तं॥ किंभूतंस्तनुद्विः व्यदीनवद्वि

रुनतेरित्यर्थः पुनः किंकृत्वा॥ एतावत्तत्तुत्तमवचः॥ उक्त्वा॥ पु
नः किंकृत्वा॥ तयाप्रियया सहदिनंदिनपर्यंतंरत्वाक्रीडंइत्वा॥
किंविधः सः सुमनाः सुष्टुसुंदरंमनोयतः करणंयस्यसः॥ सुदु
मानइत्यर्थः॥ पुनः किंविधः व्यदीनः सुंदरइत्यर्थः॥२०॥ छी
इतिश्रीकालिदासकृतंसटीकंराक्षसकाव्यंसमाप्तिमगमत्॥
॥ ॥छी॥ ॥ ॥छी॥ ॥ ॥छी॥ ॥छी॥ ॥छी॥छी॥

Digitized with financial assistance from the Government of Maharashtra on 11 June, 2017

॥इंद्रराक्षसका ध्वंसद्वीप॥
॥ एकसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७१ ॥